

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Статтю присвячено актуальній проблемі підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання інноваційних технологій; розглянуто поняття "технологія", "педагогічні технології", "інноваційні технології"; запропоновано критерії ефективної творчої діяльності майбутніх учителів до використання технології формування особистості молодшого школяра; розкрито низку науково-організаційних аспектів роботи вчителя початкових класів.

Ключові слова: технологія, педагогічні технології, інноваційні технології, новітні технології, зміст освіти, вчитель початкових класів, навчально-виховний процес.

Серед пріоритетних напрямків освітньої політики нашої держави виділяються проблеми модернізації змісту, форм організації навчально-виховного процесу в закладах освіти, впровадження в практику їх роботи інновацій та інноваційних педагогічних технологій. Нові реалії сьогодення висувають нові вимоги не тільки до освітньої системи та навчальної діяльності, але й до самого вчителя. Концентрованим виразом цих вимог є інноваційність – постійне бажання працювати за вибраною професією, проявляти творчість, упроваджувати нововведення в практику роботи закладів освіти. Інноваційність розглядається як тип життєдіяльності майбутнього фахівця і суспільства, що має прийти на зміну інертності, пасивності і консерватизму, що нерідко панує при підготовці педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах.

Специфіка роботи вчителя початкової школи вимагає постійного самовдосконалення та творчого натхнення. Сучасний педагог повинен шукати нові підходи до організації навчально-виховного процесу, використовувати різні нововведення, що досліджує педагогічна інноватика – нова, окрема галузь педагогіки. За своєю сутністю інновації є продуктом або найвищим проявом педагогічної творчості, власним доробком окремого автора, вчителя, науковця чи цілого колективу.

Аналіз стану підготовки вчителя початкової школи показує, що зміна освітньої парадигми посилила увагу дослідників до питань філософії освіти і багатоаспектності вивчення змісту, методів та засобів професійної підготовки (А. Алексюк, В. Бондар, С. Вітвицька, О. Горська, П. Гусак, В. Євдокимов, А. Капська, О. Пехота, О. Шапран, М. Шкіль, О. Ярошенко та ін.), системи психолого-педагогічної та методичної підготовки (К. Авраменко, Н. Дем'яненко, О. Кульчицька, Н. Ничкало, О. Пономарьова, С. Сисоєва, Л. Хомич, Я. Цехмістергайн.), теоретико-методичних основ підготовки (В. Бутенко, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, А. Линенко, Л. Масол, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Савенкова, О. Савченко, В. Тименко, О. Шевнюк, О. Щолокова, Б. Юсов та ін.), формування творчої активності студентів, професійних якостей майбутніх фахівців, готовності до різних видів діяльності (О. Антонова, О. Бабченко, В. Борисов, Л. Гусейнова, Г. Ніколаї, Г. Шевченко, В. Шульгіна та ін.).

Метою написання статті є аналіз проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання інноваційних технологій.

Зміни професійної освіти, засновані на пошуку сучасних ефективних інформаційних технологій, диверсифікованості і все більшому ускладненні педагогічної діяльності, вимагають значного підвищення якості і ефективності навчально-виховного процесу в підготовці майбутніх учителів. Особлива роль у школі належить вчителю початкових класів, оскільки саме в молодшому шкільному віці закладається "фундамент" людської особистості.

Саме вчитель початкової школи, за напрямом своєї професійної діяльності, покликаний здійснювати взаємодію з учнями на ідеях гуманізму і прийняття дитини як унікальної, значущої, неповторної особистості та формувати з цією метою особливе

розвивальне середовище. У сучасних умовах зростає роль освіти і культури, які, тільки перебуваючи в тісному взаємозв'язку, здатні залучати особистість до соціально культурного досвіду людства.

Державним стандартом початкової загальної освіти визначено пріоритетні завдання сучасної початкової освіти:

– вчити навчатися – виробляти вміння оволодівати та застосовувати найрізноманітнішу інформацію;

– вчити працювати – оволодівати навичками, уміннями та способами діяльності, виробляти вміння знаходити вихід, приймати рішення, співпрацювати, ефективно виконувати свої обов'язки;

– вчити співіснувати – будувати стосунки: робочі, дружні, сімейні;

– вчити жити – бачити особистий сенс життя, бути відповідальним за себе, прагнути духовно зростати, бути громадянином.

Вирішення цих завдань потребує оновлення змісту і організації навчання в початковій школі, відповідності вимогам сучасного життя, суспільним і особистим потребам.

Якість підготовки майбутніх учителів початкових класів забезпечується обраною технологією.

В. Беспалько вважає, що педагогічна технологія – це проект певної педагогічної системи, що практично реалізується [1]. І. Лернер пов'язує педагогічну технологію з формуванням цілей через результати навчання [3, с. 17]. І. Дмитрук, О. Падалка визначають технологію навчання як наукову основу застосування різноманітних методів навчання [1].

Основним призначенням педагогічних технологій, на думку академіка О. Савченко, має стати рух від "людини освіченої – до людини культури", тобто сьогодні необхідно здійснити культуру творчий підхід до освіти [6].

Н. Нічкало розглядає технологію навчання як системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань, з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії [4, с. 444].

Ми дотримуємося визначення педагогічної технології як способу системної організації спільної діяльності викладача і студентів на основі дидактичних засобів і умов навчання як єдиної функціональної системи педагогічної взаємодії викладача зі студентами в освітньому процесі, як способу структурування в цьому процесі навчального матеріалу, діяльності викладача і навчальної діяльності студентів. Підготовка майбутніх учителів початкових класів у контексті технологічного підходу є структурним елементом професійної підготовки.

Незаперечно, що праця вчителя початкових класів є складною і різноманітною. Вона передбачає низку науково-організаційних аспектів, до яких належать: планування роботи майбутнього вчителя на уроці (написання конспекту уроку); організація навчальної діяльності учнів (передбачає теоретичне ознайомлення з новим матеріалом, демонстрація особистого вміння виконувати окремі дії); стимулювання навчальної діяльності учнів (оцінка діяльності учня за 12-бальною системою); контроль за виконанням навчальних дій (види та форми контролю (усний, письмовий, комплексний, тестовий і ін.); аналіз результатів навчальної діяльності школярів (учитель вносить корективи для засвоєння учнями матеріалу на основі оцінок або результатів виконання інших робіт); діяльність майбутнього вчителя початкових класів спрямована на розвиток логічного мислення та культури спілкування учнів.

Для успішного використання інноваційних підходів у навчально-виховному процесі молодших школярів студент, насамперед, повинен у повній мірі бути обізнаним зі змістом сучасної початкової освіти. Зміст освіти – це чітко окреслена система знань, умінь та навичок, що ними повинні оволодіти учнів продовж усіх років навчання в школі і яка впливає на формування особистості учня як активного громадянина незалежної України [5, с. 25].

Майбутній учитель початкових класів також повинен усвідомлювати, що зміст освіти – це складне динамічне явище, до якого висуваються певні вимоги (такі вимоги ставлять і до підручників, і до навчальних планів та програм), а саме: знання мають бути справді науковими і відображати досягнення науки та техніки в державі; зміст освіти має базуватися на досягненнях національної культури, розвитку державної мови та народних традицій, враховувати принципи історизму; передбачати послідовність, систематичність та доступність у засвоєнні знань учнями; враховувати розвиток вікових та індивідуальних особливостей школярів їх інтелект; базуватися на свідомому оволодінні знаннями та власній активності учнів у навчальному процесі.

При використанні новітніх технологій у майбутніх учителів початкових класів формуються не тільки цілісні уявлення про загальні засади педагогічних інновацій, системні та модульні інноваційні педагогічні технології. Студенти, насамперед, вивчають особливості та методику використання інноваційних технологій у навчально-виховному процесі (технологія розвивального навчання, технологія організації навчальної проектної діяльності в початковій школі, технологія диференційованого навчання, ігрові навчальні технології, інтерактивні технології розвитку критичного мислення молодших школярів, впровадження інтеграції у навчально-виховний процес початкових шкіл, технологія проблемного навчання, форми та методи колективного навчання на уроках в початкових класах, методика використання інтерактивних вправ у навчально-виховному процесі початкових шкіл і ін.).

Навчальними планами педагогічного факультету ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди" передбачено навчальну дисципліну "Організація інноваційної соціально-педагогічної діяльності у закладах освіти". Означений курс має на меті поопераційне впровадження різних видів педагогічних нововведень, що викликають зміни в традиційному педагогічному процесі; подолання наслідків деструктивних процесів у системі освіти, виведення навчальних закладів на більш високий, конкурентоспроможний рівень. Вони ґрунтуються на нових досягненнях науки і гарантують досягнення більш високого рівня навченості та вихованості.

Інноваційні педагогічні технології відображають особливості сучасної системи професійної підготовки: необхідність практичної орієнтації підготовки фахівців, котрі повинні мати не тільки знання, але й уміння і навички; розвиток у студентів методологічного мислення, уяви й усього комплексу творчих здібностей; переміщення центру (фокусу) навчального процесу від викладача до студента.

Знайомство студентів із навчальною дисципліною дає їм можливість здобути теоретичні знання з основ педагогічної інноватики; постійно вдосконалювати професійну діяльність; відрізнити інноваційні технології від методики та педагогічної майстерності; використовувати інноваційні технології у практичній діяльності для підвищення ефективності систем навчання та виховання, незважаючи на досвід їх роботи та професіоналізм.

Мета навчальної дисципліни: *навчальна* – забезпечити усвідомлення студентами перспективних тенденцій розвитку педагогічної інноватики, навчити використовувати теоретичні знання в майбутній професійній діяльності; *розвивальна* – закласти основи педагогічного мислення майбутніх педагогів, розвивати творчу уяву студентів, їх ініціативу; *виховна* – виховання у студентів особистісних якостей майбутнього педагога інноваційного спрямування, відповідального ставлення до виконання ролі вчителя, викладача.

Навчальна дисципліна "Організація інноваційної соціально-педагогічної діяльності в закладах освіти" для студентів логічно пов'язана з педагогічними курсами "Загальна педагогіка", "Педагогічна майстерність", "Педагогічні технології", "Педагогіка вищої школи" тощо.

У запропонованій навчальній дисципліні матеріал поділений на три модулі. У першому модулі розглядаються сутність, методологічні основи та основні категорії педагогічної інноватики, структура інноваційних процесів, етапи функціонування і класифікації інновацій, основні ознаки інноваційних педагогічних систем тощо. Другий

модуль спрямований на визначення інноваційної політики в галузі реформування середньої та вищої шкіл України. У третьому модулі з'ясовуються сутність, структура та класифікації інноваційних педагогічних технологій.

Базовими для підготовки майбутніх учителів нового типу можуть стати технології проблемного, особистісно орієнтованого навчання, технологія розвитку особистості молодших школярів, елементи яких важливо використовувати при здійсненні навчально-виховного процесу за традиційною системою. Тому зробимо їх короткий огляд.

Проблемне навчання розглядається як технологія розвиваючої освіти, спрямована на активне одержання учнями знань, формування прийомів дослідницької пізнавальної діяльності, залучення до наукового пошуку, творчості, виховання соціально значимих рис особистості. Проблемне навчання засноване на конструюванні творчих навчальних завдань, що стимулюють навчальний процес і підвищують загальну активність учнів. Воно формує пізнавальну спрямованість особистості, сприяє виробленню психологічної установки на подолання пізнавальних труднощів [5, с. 41].

У процесі підготовки до використання елементів проблемного навчання майбутній вчитель повинен набути знань, що дадуть змогу: уміти ставити перед класом навчальні завдання в зрозумілій для учнів формі; виконувати функцію координатора і партнера, допомагати окремим учням чи групам; намагатися зіткнути учнів з проблемою і процесом її глибокого дослідження, стимулювати творче мислення за допомогою запитань; виявляти терпимість до помилок учнів у процесі пошуку власного рішення; пропонувати свою допомогу чи адресувати до потрібних джерел інформації тільки в тих випадках, коли учень починає почувати безнадійність свого пошуку.

Лише при врахуванні послідовних етапів роботи вчителя з молодшими школярами проблемне навчання принесе позитивні результати. Особистісно зорієнтована технологія – це освітня технологія, головною метою якої є взаємний і плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності у спілкуванні, партнерстві та спільній діяльності. Основне завдання – надання допомоги учневі у визначенні свого ставлення до самого себе, інших людей, навколишнього світу, своєї професійної діяльності. Основні вимоги до розробки дидактичного забезпечення особистісно зорієнтованого процесу: навчальний матеріал повинен виявляти зміст досвіду учня, урахування його попереднього навчання; виклад знань у підручнику мусить бути спрямований на перетворення особистого досвіду кожного учня; узгодження досвіду учня з науковим змістом, що задається; стимулювання самоцінної освітньої діяльності – можливість саморозвитку, самоосвіти, самовираження в процесі оволодіння знаннями; можливість вибору учнем з навчального матеріалу того чи іншого завдання; стимулювання учнів до самостійного вибору способів опрацювання навчального матеріалу; забезпечення контролю і оцінки. Отже, переконуємося, що лише знання технології та вміле її використання майбутніми педагогами в навчально-виховному процесі молодших школярів принесуть бажані результати.

Знання майбутніми вчителями технології розвитку особистості також є важливими при здійсненні навчально-виховного процесу. Адже технологія розвитку особистості являє собою процес руху від простого до складного, від відомого до невідомого, збільшення фізичних та інтелектуальних сил учня, відмирання старих якостей і зародження нових, набуття певного життєвого досвіду. Технологія формування особистості являє собою педагогічну діяльність, яка реалізує науково-обґрунтований проект дидактичного процесу і володіє більш високим ступенем активності, надійності та гарантованості результату, ніж це є нині за традиційних методик навчання. Таким чином, технологія формування особистості поєднує у собі впорядковану сукупність дій, операцій, процедур, які забезпечують діагностований та гарантований результат в умовах освітнього процесу, що змінюється динамічно.

Критеріями ефективної творчої діяльності майбутнього вчителя до використання технології формування особистості молодшого школяра є: наявність чіткої заданої мети та завдань її досягнення; обґрунтування змісту матеріалу, що вивчається, у вигляді системи

пізнавальних і практичних завдань; мотиваційне забезпечення діяльності вчителя й учня при проведенні уроків.

Таким чином, можемо стверджувати, що технологія формування особистості – складний динамічний процес, що передбачає розвиток у молодших школярів високих інтелектуальних сил, моралі на засадах позитивних загальнолюдських якостей, підготовку до творчої праці в майбутньому житті та до виконання функцій справжнього громадянина незалежної держави. Отже, важливим елементом є знання сутності та вміле використання даної технології майбутніми педагогами в навчально-виховному процесі молодших школярів. Освоєння суті та методики використання даних технологій дають можливість майбутнім учителям змінюватися і розвиватися, реалізувати свої можливості, вдосконалюватися і самоутверджуватися. Щоб постійно підтримувати інтерес майбутніх фахівців початкової освіти до сучасних освітніх технологій, потрібно паралельно з традиційними формами навчання вводити до навчального процесу такі форми, як тренінги, ділові ігри, проблемні семінари, психолого-педагогічні дослідження, де в ході колективних дискусій студенти одержують і аналізують інформацію про сучасні педагогічні технології.

Отже, при використанні інноваційних технологій здійснюється професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи, рівень яких відповідає сучасним вимогам початкової школи. Майбутній учитель засвоює види теоретичної діяльності інноваційних технологій, розуміється на тенденціях, здатний ефективно застосовувати нові навчальні технології у початковій школі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 191 с.
2. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: [методичний посібник] / [уклад. О. Пометун, Л. Пироженко]. – К.: АПН, 2002. – 136 с.
3. Лернер И.Я. Философия дидактики и дидактика как философия / И.Я. Пометун. – М., 1996. – 175 с.
4. Педагогічний словник / [заред. Дійсного члена АПН України М.Д. Ярмаченка]. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
5. Пометун О.І. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ: [навчальний посібник] / О.І. Пометун, О.А. Комар. – Умань: РВЦ "Софія", 2007. – 166 с.
6. Савченко О.Я. Школа культуры – діалог з В.О. Сухомлинським / О.Я. Савченко // Початкова школа. – 2006. – №12. – С. 1–5.
7. Сисоева С. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: [монографія] / С. Сисоева. – К.: Поліграф. книга, 1999. – 407 с.

Калюжка Н.С.

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Статья посвящена актуальной проблеме подготовки будущих учителей начальных классов к использованию инновационных технологий; рассмотрено понятие "технология", "педагогические технологии", "инновационные технологии"; предложены критерии эффективной творческой деятельности будущих учителей к использованию технологии формирования личности младшего школьника; раскрыт ряд научно-организационных аспектов работы учителя начальных классов.

Ключевые слова: технология, педагогические технологии, инновационные технологии, новейшие технологии, содержание образования, учитель начальных классов, учебно-воспитательный процесс.

Kalujka N.S.

TRAINING OF TEACHERS OF PRIMARY SCHOOL TO INNOVATIVE TECHNOLOGIES

The article is devoted to the problem of training of primary school teachers to use innovative technologies; The notion of "technology", "educational technology", "innovative

technology"; the criteria of effective creative activity of teachers to use technologies of individual primary school children; revealed a number of scientific and organisational aspects of primary school teachers.

Key words: technology, educational technology, innovative technology, latest technology, the content of education, primary school teachers, the educational process.

УДК 378: 373.3.011.3-051

Кравцова І. А.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті проаналізовано погляди вітчизняних і зарубіжних дослідників на сутність понять "комунікативна компетенція" та "комунікативна компетентність"; з'ясовано механізми взаємодії між ними; удосконалено визначення структури й складових комунікативної компетенції; теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування комунікативної компетенції в майбутнього вчителя початкової школи у вищому навчальному закладі; розглядаються педагогічні умови і прийоми формування комунікативної компетенції студентів педагогічних факультетів. Пропонуються засоби створення комунікативної ситуації у навчальному процесі вищої школи; зазначено умови, які складають основу механізму управління комунікацією; розроблено технологію формування комунікативної компетенції майбутніх учителів-початківців у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, етапами якої є смисловий, теоретичний, практично-діяльнісний і творчий.

Ключові слова: комунікативна компетенція, комунікативна компетентність, комунікативні вміння, мовна особистість, мовленнєва діяльність, професійна готовність, метод проектів, технології інтерактивного навчання.

Сучасна професійна діяльність студента факультету початкової освіти базується на його підготовці як високопрофесійного фахівця, що ознайомлений із сучасними світовими вимогами до навчально-виховного процесу школи першого ступеня, підготовлений до організації навчальної діяльності молодших школярів, спрямованої на розвиток кожної особистості.

Формування професійного мовлення майбутніх учителів початкових класів, підвищення їхньої мовленнєвої культури – одне з актуальних завдань сучасної вищої школи педагогічного профілю. Мовленнєві вміння і навички відображають рівень сформованості комунікативних дій і є критерієм розвиненого мовлення людини, тобто складають комунікативну компетенцію майбутнього спеціаліста. Відповідно до цього фахова початкова освіта вимагає оновлення й модернізації змісту культуромовної підготовки вчителів початкових класів, формування мовної культурної компетентності в процесі професійного становлення особистості майбутнього спеціаліста, переосмислення самої структури професійної підготовки. Адже педагог-початківець долучається до формування громадянина, сприяє розвитку морально-етичних, естетичних цінностей, допомагає пізнати навколишній світ, формує національно-мовну особистість молодшого школяра.

Завдання факультетів, спеціальностей, що готують як учителя початкових класів, так і фахівців інших напрямів педагогічної освіти – допомогти студентові опанувати основи комунікативної компетенції як однієї зі складових професійної підготовки вчителя, його професійної майстерності.

Отже, сьогодні постає потреба у системному дослідженні теоретичних і практичних питань формування професійних компетентностей майбутніх учителів, що визначається потребою початкової школи у добре підготовлених педагогах.